യോഗവാസിഷ്ഠഃ/പ്രകരണമ് 6
(നിർവാണപ്രകരണം ഉത്തരാർധം)/സർഗം 169

ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .
ന സുഖായ സുഖം യസ്യ ദുഃഖം ദുഃഖായ യസ്യ നോ .
അന്തർമുഖമതേർനിത്യം സ മുക്ത ഇതി കഥ്യതേ .. 1
യസ്യ ന സ്ഫുരതി പ്രജ്ഞാ ചിദ്ദ്യോമന്യചലസ്ഥിതേഃ .
പ്രസൃതേഷ്വിവ ഭോഗേഷു സ മുക്ത ഇതി കഥ്യതേ .. 2
ചിന്മാത്രാത്മനി വിശ്രാന്തം യസ്യ ചിത്തമചഞ്ചലമ് .
തത്രൈവ രതിമായാതം സ ജീവന്മുക്ത ഉച്യതേ .. 3
പരമാത്മനി വിശ്രാന്തം യസ്യ വ്യാവൃത്ത്യ നോ മനഃ .
രമതേഽസ്മിൻപുനർദൃശ്യേ സ ജീവന്മുക്ത ഉച്യതേ .. 4
ശ്രീരാമ ഉവാച .
ന സുഖായ സുഖം യസ്യ ദുഃഖം ദുഖായ യസ്യ നോ .
ജഡമേവ മുനേ മന്യേ മാനവം തമചേതനമ് .. 5
ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .
ചിദ്ദ്യോമൈകാന്തനിഷ്ഠത്വാത്പ്രയത്നേന വിനാ സുഖമ് .
ന വേത്തി ശുദ്ധബോധാത്മാ യഃ സ വിശ്രാന്ത ഉച്യതേ .. 6
സർവ ഏവ പരിക്ഷീണാഃ സംദേഹാ യസ്യ വസ്തുതഃ .
സർവാർഥേഷു വിവേകേന സ വിശ്രാന്തഃ പരേ പദേ .. 7
യസ്യ കസ്മിംശ്ചിദപ്യർഥേ ക്വചിദ്രസികതാസ്തി നോ .
വ്യവഹാരവതോഽപ്യന്തഃ സ വിശ്രാന്ത ഉദാഹൃതഃ ..
യസ്യ സർവേ സമാരമ്ഭാഃ കാമസംകല്പവർജിതാഃ .
യഥാപ്രാപ്തം വിഹരതഃ സ വിശ്രാന്ത ഇതി സ്മൃതഃ .. 9
അവിശ്രാമേ നിരാലമ്ബേ ദീർഘേ സംസാരവർത്മനി .
ചിത്ത്വാദാത്മനി വിശ്രാന്തിഃ പ്രാപ്താ യേന ജയത്യസൗ .. 10
ധാവിത്വാ യേ ചിരം കാലം പ്രാപ്തവിശ്രാന്തയഃ സ്ഥിതാഃ .
തേ സുപ്താ ഇവ ലക്ഷ്യന്തേ വ്യവഹാരപരാ അപി .. 11
തേ ഹി ചേത്യചിദാഭാസനഭസ്യാഭാന്തി ഭാമയാഃ .
ഭാസ്കരാ ഉദിതാ നിത്യം നേഹ തിഷ്ഠന്തി തേ ക്വചിത് ..12
സദേഹാ വ്യവഹാരസ്ഥാ അപി സുപ്താ ഇവോത്തമാഃ .
പ്രക്ഷീണാ ഇവ ലക്ഷ്യന്തേ ജഡാഭാ ന തു തേ ജഡാഃ .. 13
സുപ്താ ഇവേഹ ശയ്യാസു യേ സ്വപ്നനഗരേ സ്ഥിതാഃ .
സുപ്താ ഇതി ത ഉച്യന്തേ ന തു തേ ജഡതാം ഗതാഃ .. 14
ദീർഘാ+ധ്വ/പരി-വിശ്രാന്തോ വിശ്രാന്തോ ന ദദാതി യഃ .
വാക്യം സ സുഖ-മൗനസ്ഥഃ പ്രോച്യതേ ന ജഡാകൃതിഃ .. 15
യാ നിശാ സർവഭൂതാനാമവിദ്യാസ്തമയാത്മികാ .
പരോ ബോധഃ പരാ ശാന്തിസ്തത്രാസൗ സമമാസ്ഥിതഃ .. 16
യസ്മിഞ്ജാഗ്രതി ഭൂതാനി ദൃശ്യേഽസ്മിന്ദുഃഖദായിനി .

തത്രാസൗ സതതം സുപ്തസ്തന്ന പശ്യത്യസൗ സുഖീ .. 17
യഃ കർമൗഘമനാദൃത്യ സ്വാത്മന്യേവാവതിഷ്ഠതേ .
സ ആത്മാരാമ ഇത്യുക്തോ ന ജഡോഽസൗ രഘൂദ്വഹ .. 18
ദുഃഖാദതിഗതഃ സോഽസ്മാത്പ്രാപ്തഃ പാരം ഭവാമ്ബുധേഃ .
തിഷ്ഠത്യനുഭവൻഭവ്യോ വിശ്രാന്തിസുഖമാത്മനി .. 19
ദീർഘാധ്വനി പരിശ്രാന്തോ വിഷയൈശ്ചതുരൈശ്ചിരമ് .
ഭോഗഭാവാതുരഃ ക്രൂരൈഃ പ്രോത്ഥിതഃ പഥി ഡാമരൈഃ .. 20
ജരാതുഷാരാ-ശനിഭിർഭൂയോഭൂയോ ജഡീകൃതഃ .
ജന്മജങ്ഗലസാരങ്ഗോ വ്യർഥവ്യഗ്രവിഹാരവാൻ .. 21
പരമാത്മപരിക്രാന്തോ ദുഃഖകണ്ടകസംകടേ .
സുദുഷ്പ്രാപസുഖച്ഛായേ പാന്ഥഃ സംസാരവർത്മനി .. 22
ദുഷ്കൃതൈഃ കൃതപാഥേയോ ലുഠൻക്ഷീണഃ പദേ പദേ .
അർഥാനർഥമയൈർമാർഗൈഃ സംകടൈർവിവശീകൃതഃ .. 23
സംസാരജലധേഃ പാരം പ്രാപ്യ ഭൂതവിവർജിതമ് .
അശയ്യോഽതിപ്രമാബുദ്ധഃ സ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 24
അപ-സർപം നിരസ്തേഹ/മ+സ്വപ്ന/മസു-ഷുപ്തകമ് .
പ്രബുദ്ധമബഹിർനിദ്രം ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 25
ജാത്യശ്വവദിഹാജാതിരശ്നൻഗച്ഛൻശ്വസന്വദൻ .
ലോകമധ്യേ മഹാരണ്യേ ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 26
അപൂർവൈവ ഘനാ നിദ്രാ കാപി സാ തത്ത്വദർശിനാമ് .
യാ ന ശാമ്യതി കല്പാഭ്രരവൈർനാങ്ഗവികർതനൈഃ .. 27
അപൂർവൈവ ഘനാ നിദ്രാ കാപി സാ തത്ത്വദർശിനാമ് .
പ്രബുദ്ധാനാമപി ഹി യാ നിമീലയതി ദൃഗ്ദൃശൗ .. 28
അനിമീലിതനേത്രസ്യ യസ്യ വിശ്വം പ്രലീയതേ .
സ ക്ഷീവഃ പരമാർഥേന ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 29
വിനിഗീര്യ ജഗത്സർവം പരമാം പൂർണതാം ഗതഃ .
ആതൃപ്തേരമൃതം പീത്വാ ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 30
നിരാനന്ദമഹാനന്ദീ സുഖമദ്വൈതമക്ഷയമ് .
നിരാലോകമഹാലോകോ ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 31
ലോഭാന്ധകാരോപരമോ ലോകലമ്പടതാം ഗതഃ .
അഘനത്വഘനാഭോഗോ ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 32
അനന്തദുഃഖമാശാന്തമശാന്തം ജനതാസ്ഥിതൗ .
അബഹിർമുഖമത്യോഗി ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 33
അണീയസാമണീയാംസം സ്ഥവിഷ്ഠം ച സ്ഥവീയസാമ് .
കൃത്വാത്മാനം നഭഃശയ്യം ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 34
പരമാണൗ പരമാണൗ ജഗത്കോടിശതാന്യപി .
അണൗ സ്ഥൂലേ ദധദ്ദേഹേ ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 35
കുർവൻസംഹാര-സർഗൗഘാ/നകുർ/വംശ്ച കഥംചന .
പരമാലോക-ശയ്യായാം ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 36
സംസാരനിചയസ്വപ്നം പരിജ്ഞായ സുഷുപ്തതാമ് .

നയൻപ്രകടദിഗ്ദീർഘാം ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 37
സർവേഷാം ജഗദർഥാനാം സത്താസാമാന്യതാം ഗതഃ .
ആകാശാദധികോ വ്യാപീ ഹാ ശേതേസുഖമാത്മവാൻ .. 38
അച്ഛാച്ഛമമ്ബരം കൃത്വാ ജഗദപ്യമ്ബരീകൃതമ് .
ശാന്തശബ്ദപരശ്വാസം ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 39
ഇദമസ്മജ്ജഗത്പശ്യൻസ്വയമാകാശകോണകേ .
വിശദാകാശകോശാത്മാ ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 40
യഥാ പ്രവാഹസംപ്രാപ്തവ്യവഹാരമനോരമേ .
തൃണ്യാസ്തരണവിശ്രാന്തോ ഹാ ശേതേ സുഖമാത്മവാൻ .. 41
പരമേണ സ്വയത്നേന പരിജ്ഞാനാത്സ്വരൂപിണാ .
സ്വപ്നസംദർശനേനൈവ ജീവൻ ഖമിവ ഖേന ഖേ .. 42
ജ്ഞാനേനാകാശകല്പേന ധർമാൻ ഗഗനസംനിഭാൻ .
ജ്ഞേന യത്നേന സംബുദ്ധഃ പരമാമ്ബരതാം ഗതഃ .. 43
പ്രബുദ്ധഃ സുപ്തഃ സുപ്തോപി പ്രബുദ്ധോ രമതേനിശമ് .
സുഷുപ്തോഭൂത്തതോ ജാഗ്രത്സ്വപ്നാർഥസുഹൃദാ സഹ .. 44

ജന്മാന്തരൈകസഹവാസസമാശയേന
ചിത്രാനുവൃത്തിമധുരേണ ചിരംതനേന .
മിത്രേണ സാർധമഖിലാനി ദിനാനി നീത്വാ
വിശ്രാന്തിമേഷ്യതി പദേ പരമേ ചിരം സഃ .. 45

ഇത്യാർഷേ ശ്രീവാസിഷ്ഠമഹാരാമായണേ വാല്മീകീയേ മോക്ഷോ-പായേഷു
നിർവാണ പ്രകരണേ ഉത്തരാർധേ വി+ശ്രാന്ത-ചിത്തവർണനം നാമൈകോന/
സപ്ത+ത്യധിക-ശതതമഃ സർഗഃ ..169..
ഓം
****
CHECKED BY GURU P.R.IYER
6.1.2024